

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon
Sunday Morning Learning Program for Women

[W W W . M I D R E S H E T Y O M R I S H O N . O R G](http://WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG)

*What if the Maharal
had a Laptop? Can
Technology Respond
to the Challenges of
Jewish Education?*

Rabbi Chaim Brovender
טז' שבט תש"ע • January 31, 2010

And you shall teach them to your sons and speak of them when you sit in your house, and when you walk on the way, and when you lie down and when you rise up.

1) דברים (פרק ו' פסוק ז')
ושננתם לבנייך ודברת בם בשכחתן בבייתך
ובלכחתך בזכרך ובשכבהך ובគומך :

And you will teach them: Heb. **שְׁגַנְתֶּם**. This is an expression of sharpness, meaning that these words should be sharply impressed in your mouth, so that if a person asks you something, you will not have to hesitate about it, but you will tell him immediately (Sifrei ; Kidd. 30a).

וישננתם - לשון חדוד הוא, [ז] שיהיו מחודדים בפייך, שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך לغمגס בו, אלא אמר לו מיד :

כasher hia b'dorot haRashanim ntnu gavoliim
 35 vutim lanek ner ul pi drco, bn chsh l'mkrav
 bn esher lemshna bn tivo ltalmud (abot ha, ca),
 v'hchl cd'i ltat lnur msha casher yochl shat
 lpi tbeuo. v'mha shhao lpi tbeuo - m'kbel hnur,
 cmou sh'sdr ha'sm y'tbarak a'ocel l'ilid chlb amo,
 40 shhao d'bar m'kobel alio, v'l'a sdr lo mn
 hmazonot arin lpi urco. v'hmazonot lpi
 shhsm urco m'kobel otom, mgdal at gopo lpi
 tbeuo. v'achar ck m'kobel mazonot yotar lpi tbeuo,
 ud arer dalo, v'ck sdrro v'gavilo chcmim at
 45 hnur lpi tbeuo, bn hi l'mkrav. v'dbar zeh y'kbel
 hnur lpi tbeuo, v'igdal at sclo gms cn. v'mha
 shlmad kbel ototo kbel chzq ud shigdal yotar.
 v'oz y'tchil ha'mshna, d'bar shhao lpi urco.
 v'cbvr ha'tchil li'sid ha'beit bl'mdzo b'mkrav
 50 u'ikriy ha'dinim ul drch ha'bna ma, v'ho'lo
 isod lemshna. v'casher clha malact ha'kodesh
 b'mshna, shhia yisod ha'gadol v'umod br'zel l'cl
 ha'torah, casher y'krapr lmala'at ha'kodesh -
 ha'talmud, az y'kbel lb'not m'gadol r'asho b'shimim,
 55 la y'fol cror aracha, v'hchl ul yisod ha'kayim,
 ha'mshna shhia lo yisod mosad. v'achar ck
 am y'krapr yido l'krapr lis'ia v'liton b'malchomata
 shel torah, az y'dio rb lo, m'la m'cl cl
 mlachomata shel torah, v'hem lo chazim b'id
 60 ha'gbor, kolu al ha'shura v'la ychata, la
 isoro mmnu b'shabbo v'bekomo. v'beut ha'lyicato
 libit ha'mrachz, asher ho'ar urim m'cl, ha'm
 y'sobvohu y'bvnano y'crano tamid m'cl reu, v'mn
 ha'chata shogg v'mzid, casher ha'm'dbikim um
 65 ha'torah v'hi'ya krapr b'fihim v'belb'bm ld'bar b'm,
 ha'mma mzahirim [w]mladim shla ychata. domha

[ז] שיהא מחודדין בפייך שאם ישאלך אדם
 Bahem al tagmages bahem. v'hetem, ci cirik
 stahia n'kra "toratno", d'ctib (tahlimim a, b)
 "yobtrotu y'gaha yomim v'liylah", v'gem n'kra
 5 knino, [d'ctib] (m'shlid d, b) "ci l'kach tov
 natati l'kem", v'ams magmages b'hon ain zo
 "toratno". v'la n'kra knino, shla n'kra 'knino'
 al'as em shlo hoa, v'ams magmages b'torah
 v'mosofek ba - aiyno shlo lagmari :
 10 v'b'dorot ha'eloi v'ba'rezot al'oi holcim ntivot
 uklikhot, choshvim l'chet l'fnim lehagia
 l'mokom chafzim, v'hana ha'm shbim achor. ozchi
 katzet mn ha'dibrim, af ci ain zo m'koomim, ci
 katzra rochi m'ha'kail bar'ot le'inim k'klol
 15 drchi ha'torah, sha'm y'shalo torah - aiyn
 t'shoba b'piyu. la di l'no ci n'mshlano cbhamot
 ndmo, v'la cm'ulah s'bbhamot r'k cbni
 chmorim, v'la chmorim r'k n'hpz l'bnu l'abn
 doms. ak d'bar zeh nosaf, ci ha'rasonim asher
 20 hia b'uruk al'ino curuk galil ha'ulion l'grogen
 ha'hradl, ha'm halco ntivot amta, ud shi'ggu al ma
 talmidim b'ntivot ha'zoh, uniyota batr
 shra'oi. v'utah b'dor ha'p'hot ha'zoh, uniyota batr
 uniyota azola (b'ik so'f cb.), sr'vo mn ha'drach
 25 h'isir, mid shi'ba hnur l'hashkid b'torah ud
 shi'zokin - ha'm nohagim cmu adam ha'skel asher
 y'ra'ah o'man achd b'vona choma chofr y'sod um'ok
 l'choma ud shi'ha'ya k'ioms l'choma, v'ha'skel chosub
 ci d'bar zeh mu'sha ha'bel, ci l'ma y'hpo' m'tachat
 30 la'atz, v'ain cirik lo r'k y'umid ha'choma ul
 k'ruk shwa, v'ain cirik li'sod ha'choma, v'gorim
 b'zoh sh'ha'choma k'ods sh'tbana r'ashon r'ashon -
 m'trovoss, v'ck ba'rezot al'oi :

ימיהם, ושנותם בבהלה, לעסוק בפלפול של 110 הבל, להסביר פנים אשר לא כן, אוסף רוח בחפניו, והיה לרוח שקר בפיו. ודבר זה נוהג עד שיכתוב כתובה לאשה. אז הוישך ממשים ארץ, ונראה לו כאילו חולם כל ימיו, יפרוש מן התורה לגמרי, לא ישא בידיו 115 מואמה, לא מקרה ולא משנה ולא תלמוד ולא דרך ארץ. הלא כל אדם שיבקש כבוד קומו ודורש התורה, ראוי שישחה דזה לבו על זה, עד שכמעט בעוננותנו הרבים דבר זה לא הניח תורה וחכמה וירא אלהים בינו, חדשים 120 מקרב באו, לא שעורים ראשונים. ועל הרועים לרעות עלות הצאן לרוגל המלאכה, לא לדפק אותם ביגעה בדרך קטרה והיא ארוכה, לא שהיא ארוכה, אך ימתו ולא יבוא לכל תורה. כי מה ידעו צעירים הצאן איכה ירעו 125 ואיכה ירבעו, אם לא על הרועה להדריכם להניגם דרך ישרה, ולא יקווים בו כד רגיז רעה על ענא (ב"ק נב.).

וכאשר רציתי לתקן מה שאפשר, הלא גם זה לא עלתה بيدي, באמרים ננטקה עולו אשר 130 הכביד עליינו, נלך אחר מההבינו, נוטני צמר פשתים וشكויי, כי אין טוב רק לאכול ולשתות, ישמח בחור בילדותו, וויטיב לבו בימי בחרותו, ויראה טוב בעמלו, ואם הוא עמל לרוח - הלא היא חכמתו ובינתו לעניין כל 135 עמי הארץ, ודיל בזוה כבוד שם ותלה, כי יתנו לי איש עירנית שחրנית, בת מי זהב. על זאת תאבל הארץ, ופסו אנשי אמונה אנשי יראה חכמים ונבונים. והאדם החכם יוכל לדעת שזאת היא הסבה, ולא סבה אחרת, 140 ואם לא מפני הכבוד היה רואי לומר מה שנמשך מזה. אמנם המפורסמות יגידו, והגלוויות ידברו, ומה יענו ויעידו וויסיפו על דברינו כהנה וכחנה. ועתה יחשב לפניו יתרבר כאיilo עשייתי תמורה צער, אשר אני רואה 145 אשר ראויים לקבל חכמה תורה אמת, וכולם הולכי דרך עקללות, תועים במסילה העולה בית אל, יגעו לrisk ולבהלה כל ימייהם, ולא יעלה בידם מאומה. והוא יתרבר ברחמייו ישיבנו אל תורה, וידרכנו בנתיבות אמת 150 וירושר :

לבשר שיש בו מלח, רחוק הוא שיקבל הפסד. גם הם מעוררים אותו לאחוב מוצאות ה' ולדבקה בו, כמו שאמרנו למעלה (אות ה) 70 יומاهו האהבה, "והיו הדברים האלה על לבבך וגוי", כי הדברים שהם על לבבו הם לו למשך עבותות אהבה אחר השם יתברך ומצותיו, אף כי יזקין וכחות טבעו יחלשו, אז הדברים שלמד הם יותר 75 מתגברים, כמו שאמרו חכמים (שבת קב). זקני תלמידי חכמים כל זמן שמקין דעתן נספת :
אך הטעשים בארץות אלו, דרכיהם היפך זה, מלמדים עם הנער מקרא מעט מן הפרשה, 80 ומפסיקין, ומתחלין בשבוע אחרת פרשה שנייה קצר מן הפרשה, ובכלות השנה לא יחוור הנער, כי נשכח ממנו הראשונים, ואז יחוור בשנה השנייה. ומפני ששכל הנער יותר - מלמד עמו יותר מה שלמד עמו אשתקד, וכן 85 שלישית ורביעית וכמה שנים, וכאשר נעתק מן המקרא, מואמה לא ישא בידו, יציאתו כבאיתו. ועוד יש דרכם כסל למו, מלמדו בפירוש רש"י על התורה, ומנהג זה נמשך מלמדדי תינוקות יושבי כפרים שלא היה 90 להם ספרים, והנהיגו הדבר לבנות לבנות ימי הנער בגין מועל אל הנער. ויש שמעתיקין אותו אל הגمرا, מיד יצפץ הנער בקהל, דברים בלבד, ותמונה הפשט לא ידע להבין, אף דבר מה ממנו, ולא דמשק ממנו כדמשק 95 تعالא מבוי כרבא (יומא מג ע"ב), רק כדמשק זוב מבן שיש. וכאשר יגדל הנער, ואז יתגבר קצר שכלו, מעתיק אותו אל למוד התוספות, ובסכלות דעתו כי למוד הגمرا וההלהכה הוא העיל לו. והאנשים האלו הכו 100 בסנורים, אין זה רק כי שכל הנער גדל מעצמו, אבל שיחיה מוסיף בשכלו מה שהלעיטו דבר שאין ראוי לו, ואין לפיק ערך שכלו - זה אי אפשר. ואין ספק שאם היה הולך بلا תורה, והתחיל ללימוד, בזמן מועט 105 הגיע מה שעסוק זה מהתחלתו :
ואז יעסוק בתוספות, ומפני יון והיה לו העicker ולא יבקש תוספות. ועוד יעלה בסולם לדרוש במשאת שוא, יגיע לrisk כחו, ויכלו בהבל